

NIEREGULARNIK RADOGOSKI

NUMER

04

Autor zdjęć: Przemysław Stępień

Muzeum
Tradycji
Niepodległościowych
w Łodzi

egzemplarz bezpłatny

WSTĘPNIAK

Przemysław Stępień

To już czwarty numer „Nieregularnika” poświęconego inwestycjom w Oddziale Martyrologii Radogoszcz, realizowanym w ramach Programu „Wspieranie samorządowych instytucji kultury – opiekunów miejsc pamięci”, prowadzonego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Inwestycje te to: 1) renowacja sarkofagu na terenie Muzeum, wraz z nowym zagospodarowaniem terenu wokół tegoż; 2) nowa wystawa stała w Oddziale Martyrologii Radogoszcz. Łączna wartość obu wyżej wymienionych zadań to 866.477 zł (netto), z czego środki pozyskane z Ministerstwa opiewają na sumę 691.477 zł, zaś 175.000 zł pochodzi z dotacji celowej Urzędu Miasta Łodzi.

Ku końcowi zmierza realizacja zadania pn. „Zagospodarowanie przestrzenne wokół pomnika-mauzoleum na terenie dawnego hitlerowskiego więzienia na Radogoszczu”. Wykonana została już większość prac ziemno-budowlanych i renowacyjnych. Na wyrównanym i odwodnionym podłożu pomiędzy pomnikiem-sarkofagiem a budynkiem wystawienniczym, ułożono ponownie sjenitowe płyty, które po tzw. płomieniowaniu zyskały antypoślizgową powierzchnię i nowy blask. Pomiedzy płytami pojawiły się tzw. markery, które wyznaczają ślady nieistniejących już dziś zabudowań fabrycznych (więziennych).

Ukończony został także szeroki, kamienny podjazd dla osób z niepełnosprawnościami. Umożliwia on dostanie się pod sam pomnik osobom z ograniczonymi możliwościami ruchowymi, czy poruszającym się na wózkach inwalidzkich. Od czołowej strony sarkofagu układane właśnie są nowe, znacznie szersze od poprzednich, schody, o jednakowej wysokości stopni. Stara, spękana betonowa wylewka okalająca bramę główną została zastąpiona sjenitowymi płytami, które znacznie poprawiły stronę wizualną całego kompleksu, ułatwiając jednocześnie poruszanie się po terenie osobom niepełnosprawnym.

Końca dobiegły także prace konserwacyjne i renowacyjne samego pomnika-sarkofagu. Cała betonowa konstrukcja została odsolona i odkwaszona. Wykonano nowe spoinowanie i kotwienie zewnętrznych, czarnych, granitowych płyt. Uszkodzone lub spękane płyty zostały wymienione na nowe, co okazało się zadaniem niemalże niemożliwym, ze względu na brak na rynku budowlanym kamienia, identycznego z użytym przy budowie w latach '60. Sama bryła pomnika została wypolerowana, a inskrypcje od strony południowej, zachodniej i północnej odnowione i pomalowane.

Trwają jeszcze prace przy umacnianiu nasypu, na którym usytuowany jest pomnik-sarkofag. Po ich zakończeniu, ułożona (a nie wysiana) zostanie specjalna trawa, podobna do tej stosowanej na boiskach piłkarskich. Rozwiązanie takie wymiennie wpłynie na estetykę miejsca, zapewniając równą, zieloną powierzchnię, nawet przy ujemnych temperaturach.

Jednocześnie trwają zintensyfikowane prace nad zadaniem pn. „Zabrał ich ogień... Piekło więzienia na Radogoszczu w świetle losów ludności Kraju Warty w okresie II wojny światowej”. Obecnie prowadzone są rozmowy z MPK-Łódź Sp. z o.o. w sprawie wykonania repliki tramwaju Lilpop III, który ma stanąć w centralnej części nowej wystawy.

Makieta więzienia na Radogoszczu. Fot. MTN

RADOGOSZCZ

- miejsce uczenia się na doświadczeniach przeszłości

dr Katarzyna Czekaj-Kotynia

Więzienie na Radogoszczu w zbiorowej świadomości Łódzian funkcjonuje jako miejsce pamięci o zbrodniach hitlerizmu i upamiętnienia cierpienia ich ofiar. Od momentu powstania Muzeum na terenie dawnego więzienia także ono było postrzegane jako miejsce w swojej symbolice doniosłe i ważne dla kształtowania tożsamości historycznej Łodzi, ale jednocześnie trudne w odbiorze dla jego mieszkańców poprzez ogrom niełatwych emocji, które musi wzbudzać w dwiedzającej go osobie. Realizowany obecnie w Muzeum projekt rewitalizacji oraz przygotowywana wystawa stanowią doskonały moment, aby ten trudny wizerunek Radogoszcza nieco zrewidować. A przede wszystkim, aby uczynić z tego symbolicznego dla Łodzi miejsca pamięci przestrzeń refleksji i aktywnego uczenia się na doświadczeniach przeszłości, otwartą dla osób w każdym wieku, w tym dla najmłodszych jej gości.

Istotą przygotowywanej w Muzeum ekspozycji jest przedstawienie realiów życia w Kraju Warty oraz bolesnego dramatu więźniów Radogoszcza z nowej perspektywy i za pomocą nowych środków wyrazu. Przekaz wystawy (zarówno w warstwie merytorycznej, jak i emocjonalnej) nabierze charakteru konstruktywistycznego. W miejsce narracji niejako „narzuconej” odbiorcy przez układ tablic czy prezentowanych dokumentów, pojawi się przestrzeń dla samodzielnej, indywidualnej i subiektywnej interpretacji wyeksponowanych dla zwiedzającego artefaktów, muzealiów, multimedialnych wizualizacji i infografik. Perspektywę historyczną w przedstawianiu faktów i procesów, zastąpi perspektywa osobista – bezpośrednich świadków wydarzeń w okupowanej Łodzi i w hitlerowskim więzieniu policyjnym. Możliwość wysłuchania ich relacji, rozpoznania ich twarzy utrwalonych na fotografiach, namacalnego kontaktu z pozostałymi po nich pamiątkami może stać się dla gościa wystawy zupełnie wyjątkowym doświadczeniem poznawczo-emocjonalnym.

Nowa wystawa stanowić będzie punkt wyjścia i punkt odniesienia dla wszelkich innych propozycji edukacyjnych realizowanych na Radogoszczu. Cechy rozpoznawcze nowej ekspozycji: polisensoryczność, interaktywność, indywidualizm poznawczy, ukierunkowanie aktywne badanie historii – będą też wyróżnikami programu edukacyjnego Muzeum. Radogoszcz nie będzie już miejscem nauczania. Stanie się przestrzenią samodzielnej eksploracji, subiektywnego poznania i bezpośredniego doświadczenia przeszłości, stawiania pytań i dochodzenia do odpowiedzi, wyciągania wniosków i autorefleksji nad wartościami i postawami przyjmowanymi przez nas wobec problemów takich jak: wolność, godność, prawa człowieka, sprawiedliwość, praworządność, tolerancja, patriotyzm, pamięć. Muzeum na Radogoszczu stanie się miejscem otwartym i przyjaznym dla zwiedzających w każdym wieku. Ze względu na specyfikę tego miejsca pamięci oraz trudne emocje, które generuje, przekaz skierowany do różnych grup zostanie zindywidualizowany i dostosowany do możliwości poznawczych naszych gości oraz poziomu ich dojrzałości emocjonalnej. Poszczególne ścieżki edukacyjne (zróżnicowane tematycznie i metodycznie), w ramach których odwiedzający będą mogli zwiedzać wystawę oraz uczestniczyć w zajęciach edukacyjnych czy prelekcjach historycznych, ukierunkowane będą na indywidualne predyspozycje i zainteresowania poszczególnych grup docelowych. Dotąd Radogoszcz gościł przede wszystkim wycieczki szkolne. Mamy nadzieję, że nowa wystawa i nowy program edukacyjny przyciągną, poza szkołami, także rodziny z dziećmi chcące wspólnie poznawać tę trochę trudniejszą część dziejów Łodzi, młodzież i dorosłych zainteresowanych historią II wojny światowej, wreszcie seniorów, którzy nową wystawę będą mogli skonfrontować z własnymi wspomnieniami oraz historiami przekazywanymi przez ich rodziców i dziadków.

Prawdziwym wyzwaniem jest dla nas przygotowanie programu

Fotografia z Archiwum MTN

edukacyjnego skierowanego do najmłodszych gości Muzeum na Radogoszczu. Odważymy się jednak na zaproszenie ich do tego miejsca pamięci, chroniąc jednocześnie przed niepotrzebną ekspozycją na symbolikę śmierci i cierpienia – które to pojęcia mogą być dla nich wciąż jeszcze zbyt trudne. Nasze działania edukacyjne skierowane do odbiorców w wieku od 6 do 12 lat chcemy ukierunkować na osvajanie z tematyką pamięci i tradycji, przedstawianie samego pojęcia wojny oraz tego, jak wpływa ona na codzienne życie dzieci, które jej doświadczają. Mamy nadzieję, że w ten sposób uwrażliwimy ich wobec problemu wojny także we współczesnym świecie, kształcąc postawy empatii i wsparcia dla jej ofiar, szczególnie tych najmłodszych.

Nowa ekspozycja muzealna stwarza również możliwości przygotowania innowacyjnej propozycji edukacyjnej dla młodzieży szkół podstawowych i średnich. Zarówno sama wystawa, jak i towarzyszące jej warsztaty będą dla uczniów nie tylko szansą na poznanie historii Łodzi i Radogoszcza w okresie hitlerowskiej okupacji. Ze względu na ich polisensoryczny, eksploracyjny, proaktywny charakter będą także przestrzenią rozwijania przez młodzież kompetencji krytycznej oceny informacji, pozyskiwania wiedzy z różnych źródeł, samodzielnego formułowania wniosków oraz odnoszenia ich do zjawisk znanych im ze współczesności. Naszym dążeniem jest, aby wizyta na Radogoszczu była dla młodzieży nie tylko lekcją historii, tożsamości, humanitaryzmu, ale także przyczynkiem do stawiania pytań i poszukiwania odpowiedzi dotyczących pojęć takich jak: godność i prawa człowieka, wolność oraz jej granice, praworządność i bezprawie, sprawiedliwość i pamięć o zbrodni, wreszcie prawa i obowiązki we współczesnym społeczeństwie obywatelskim.

Naszą ambicją jest przyciągnąć do Muzeum dorosłych odbiorców. Chcemy stworzyć im okazję do okrycia na nowo miejsca, które

być może kojarzą z wycieczek szkolnych. Dorosłość, z jej szeroką perspektywą postrzegania faktów i zdarzeń jest optymalnym okresem, aby ponownie zmierzyć się z trudną historią Łodzi, a w tragedii więźniów Radogoszcza poszukać odniesień do problemów i wartości, typowych również dla współczesnego świata. Jesteśmy również pewni, że nowa ekspozycja przyciągnie do Muzeum szerokie grono fascynatów historii, zainteresowanych lokalnymi obliczami II wojny światowej. Nowa formuła wystawy z pewnością zaspokoi ich ciekawość poznawczą, dostarczając jednocześnie wrażeń bezpośredniego, namacalnego wręcz kontaktu z historią.

Szczególną grupą docelową wystawy i programu edukacyjnego będą całą pewnością seniorzy. Ich życiowa mądrość, zgromadzone doświadczenia, wspomnienia własne i te przechowywane w tradycji rodzinnej czynią z nich nie tylko odbiorców wystawy, ale też potencjalnych współtwórców repozytorium pamięci społecznej, jakim pozostaje Muzeum na Radogoszczu. Działania skierowane do seniorów – warsztaty, prelekcje historyczne, dyskusje panelowe, spotkania ze świadkami historii w swoim podstawowym założeniu nie będą miały na celu przekazywania wiedzy o wydarzeniach przeszłości, ale raczej dzielenie się tą wiedzą, wzajemną wymianę wspomnień i refleksji, podtrzymywanie tradycji pamięci o miejscu i ludziach tworzących historię Łodzi oraz szczególnie - Radogoszcza.

Uczenie się na doświadczeniach historii, szczególnie tych najtrudniejszych, nadaje sens i treść miejscom pamięci, takim jak więzienie na Radogoszczu. Jest też najwyższym wyrazem hołdu dla ludzi, którzy tu cierpieli i ginęli. Mamy głęboką nadzieję, że nasze Muzeum będzie dla społeczności łodzian, ale też innych odwiedzających nas gości taką właśnie przestrzenią – pamięci, tradycji, ale przede wszystkim wyciągania wniosków i nauki na przyszłość z błędów i dramatów przeszłości.

NOWE EKSPONATY

dr Karol Jadczyk

Najnowsze nabytki wzbogacą wystawę: *Zabrał ich ogień... Piekło więzienia na Radogoszczu w świetle losów ludności Kraju Warty w okresie II wojny światowej*

W 2017 r. w Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi rozpoczęły się prace nad przygotowaniem nowej ekspozycji stałej pt.: *Zabrał ich ogień... Piekło więzienia na Radogoszczu w świetle losów ludności Kraju Warty w okresie II wojny światowej*, która przez najbliższe kilka lat będzie eksponowana w Oddziale Martyrologii Radogoszcz przy ul. Zgierskiej 147. Ranga i skala tej wystawy

jest bardzo duża. Będzie to niewątpliwie jedno z największych przedsięwzięć wystawienniczych realizowanych w ostatnich kilkudziesięciu latach w naszej placówce. Na realizację tego zadania Muzeum uzyskało m.in. dofinansowanie z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w kwocie ponad 350 tys. złotych.

Powołany, w celu zrealizowania wystawy, specjalny zespół merytoryczny, złożony z pracowników Muzeum, zajął się nie tylko poszukiwaniem źródeł do zgłębienia problematyki Rozszerzonego Więzienia Policijnego Radogoszcz i przygotowaniem scenariusza przyszłej wystawy, lecz również poszukiwaniem eksponatów i rekwizytów, mogących tę ekspozycję znacząco wzbogacić. Ze wspomnianych środków wygospodarowano na ten cel blisko 20 tys. złotych. Intensywny proces poszukiwań prowadzony, przez pracowników Działu Zbiorów dr Karola Jadczyka i Dariusza Marcińca prowadzony był przez ponad dwa miesiące. Wzięcie pod lupę aukcji internetowych zabytkowych przedmiotów oraz prześledzenie łódzkiego rynku antykwarycznego przyniósł nadszpiewanie pozytywne efekty. W krótkim czasie udało się nabyć kilkadziesiąt bardzo ciekawych eksponatów i rekwizytów z okresu II wojny światowej i dwudziestolecia międzywojennego. Znalazły się wśród nich takie przedmioty jak: replika rikszy z II wojny światowej, niemiecki rower wojenny, oryginalna skrzynka pucybuta z lat 20 lub 30. XX w. pochodząca z ul. Piotrkowskiej, drewniana beczka z metalowymi okuciami z lat 40. XX w., niemiecka kasa fiskalna z przełomu lat 20. i 30. XX w., dwa niemieckie aparaty z lat 30. XX w. (jeden przenośny, drugi stacjonarny), zestawy mebli z epoki II wojny światowej (2 stoły z krzesłami, komoda), stare walizki wykorzystywane na planie filmu „Lista Schindlera” Stevena Spielberga zakupione od łódzkiego Centrum Filmowego, przyrządy aptekarskie i lekarskie (waga z odważnikami, szklane butelki apteczne, leki we fiolkach, szafka lekarska), niemiecki projektor filmowy marki „Siemens” z lat 30. XX w., zestaw butelek po piwie z okresu II wojny światowej oraz eksponaty związane z funkcjonowaniem i symboliką III Rzeszy (portret, statuetka i papierośnica, zestaw niemieckich sztuczków i kieliszków wraz z karafką).

Niemal wszystkie wymienione przedmioty zostaną wkomponowane w nową ekspozycję. Ponieważ projekt wystawy zakłada odtworzenie ul. Piotrkowskiej z okresu okupacji niemieckiej w Łodzi, z jej ówczesnymi witrynami sklepowymi, kantynami, punktami aptecznymi oraz środkami transportu, większość pozyskanych eksponatów doskonale wpisze się w ramy tematyczne tej części ekspozycji. Do szczególnie atrakcyjnych wystawienniczo należą przede wszystkim wspomniane już: riksza, skrzynka pucybuta, aparaty fotograficzne oraz projektor filmowy, a także kasa fiskalna.

Fot. MTN

Riksza stanowi wiernie odtworzoną replikę tego typu pojazdów jakie poruszały się po łódzkich ulicach w okresie okupacji niemieckiej w Polsce w okresie 1939–1945. Wykonana została przez specjalistę-rekwizytora na potrzeby jednego z filmów wojennych kręconych w Łodzi. Do jej budowy wykorzystano wiele oryginalnych elementów z epoki takich jak: rama roweru, siodełko, dynamo i lampa marki „Siemens”. Nie mniej ciekawe pozostają pozostałe ze wspomnianych eksponatów. Drewniana skrzynka pucybuta jest oryginalnym przedmiotem z lat 20. lub 30. XX w. Dzięki zamieszczonej z tyłu, metalowej tabliczce znamionowej wiemy, że wyprodukowało ją łódzkie Towarzystwo „Tars” z siedzibą przy ul. Piotrkowskiej 200. Skrzynka ma dość ciekawą konstrukcję. Oprócz komory do przechowywania szczotek i innych przyborów czyszczących, na dole posiada szufladki na monety, otwierane za pomocą systemu specjalnych zapadek. Była ona niewątpliwie używana na łódzkich ulicach przez ludzi trudniących się zawodem pucybuta. Jako elementy wyposażenia atelier fotograficznego z okresu okupacji posłużą dwa wzmiankowane aparaty fotograficzne, wyprodukowane w Berlinie w latach 30. XX w. Jeden z nich wyposażony jest w drewniany statyw oraz zestaw szklanych klisz stosowanych jeszcze w tym okresie. Arcyciekawym zakupem okazała się drewniana, niemiecka kasa fiskalna firmy „National-Registrier-Kassen G.m.b.H.” pochodząca z przełomu lat 20. i 30. XX w., która posłuży jako element wyposażenia niemieckiej kantyny z ul. Piotrkowskiej. Posiada ona suwaki do ustawiania kwoty oraz szufladę z przegrodami podzieloną na różne nominały marek i fenigów, otwieraną się przy pomocy bocznej korby. Wciąż działająca kasa wyposażona jest również w obrotowy bęben na paragon.

Z kolei niemiecki projektor filmowy marki „Siemens” pochodzący z lat 30. XX w., zostanie zastosowany w sali memorialnej, poświęconej upamiętnieniu ofiar masakry na Radogoszczu. Stanowił on będzie element imitujący projekcję dwóch oryginalnych filmów ze stycznia 1945 r. przedstawiających obraz okrucieństwa jakiego dopuścili się Niemcy oprawcy na więźniach Radogoszcza.

Na oglądanie najnowszych nabytków Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi zapraszamy wszystkich zainteresowanych nową wystawą: *Zabrał ich ogień... Piekło więzienia na Radogoszczu w świetle losów ludności Kraju Warty w okresie II wojny światowej*, którego otwarcie zaplanowano na 1 IX 2019 r. w Oddziale Martyrologii Radogoszcz przy ul. Zgierskiej 147.

Fot. MTN

CO KRYJE ZIEMIA?

wyniki badań geofizycznych na obszarze Oddziału Martyrologii Radogoszcz

Dariusz Marciniak

Artykuł powstał w oparciu o B. Gwóźdź, Sprawozdanie z wyników badań geofizycznych prowadzonych metodą GPR (georadar), na obszarze Oddziału Martyrologii Radogoszcz, przy ul. Zgierskiej 147 w Łodzi.

W związku z projektem Zagospodarowanie przestrzenne terenu wokół pomnika-mauzoleum na terenie dawnego hitlerowskiego więzienia na Radogoszczu realizowanym ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Wspieranie samorządowych instytucji kultury – opiekunów miejsc pamięci na terenie Oddziału Martyrologii Radogoszcz zostały przeprowadzone badania geofizyczne.

Prace terenowe odbywały się w drugiej połowie kwietnia 2018 roku. Wykonawcą badań była firma KANOPA Pracownia Archeologiczno-Konserwatorska Bartłomiej Gwóźdź. Przedsięwzięcie miało na celu lokalizację, możliwie najdokładniejszą, pozostałości zabudowy fabrycznej i komina przemysłowego dawnej fabryki.

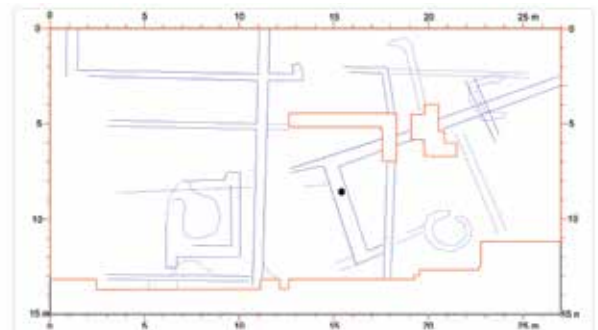
Do przeprowadzenia prac użyto metody GPR (Ground Penetrating Radar) zwanej popularnie metodą georadarową, używaną w badaniach geofizycznych. Polega ona na emitowaniu fal elektromagnetycznych o częstotliwości z zakresu krótkich do ultrakrótkich fal radiowych i rejestracji fal odbitych od warstw charakteryzujących się zmianami własności dielektrycznych. Analiza zakłóceń odbitego sygnału daje możliwość lokalizacji obiektów oraz obserwacji zmian strukturalnych ośrodka. Metodę tę stosuje się do wykrywania granic geologicznych i geotechnicznych, osiadań gruntu, wykrywania obiektów podziemnych, poszukiwania infrastruktury takiej jak kable, rury itp. Otrzymany obraz falowy jest graficznym odzwierciedleniem budowy ośrodka, czego wizualnym efektem jest tzw. radargram. Należy pamiętać o tym, że metoda georadarowa, podobnie jak wszystkie metody należące do grupy badań geofizycznych wykazują anomalie fizyczne bez względu na ich pochodzenie. Skutkuje to często brakiem możliwości odróżnienia zaburzeń antropologicznych (wykonanych ręką ludzką) od naturalnych oraz intencjonalnych od przypadkowych.

Przestrzeń poddaną badaniom był teren dziedzińca położony między obecnie istniejącymi zabudowaniami Muzeum (dawne hale fabryczne) a pozostałościami klatki schodowej dawnej fabryki. W czasie funkcjonowania fabryki, a później więzienia w tym miejscu znajdowały się budynki i komin fabryczny. Wszystkie wymienione zabudowania wyburzono w trakcie adaptacji terenu pod przyszłe Mauzoleum. Ich przybliżoną lokalizację, do czasu przeprowadzenia badań, ułatwiały makieta oraz archiwalne fotografie znajdujące się w zbiorach Muzeum.

Po wykonaniu szeregu pomiarów zlokalizowano 12 sztuk obiektów lub ich zespołów o prawdopodobnym charakterze antropologicznym. Namierzono zespoły długich,

różnokierunkowych anomalii o przebiegu liniowym, układających się w zarys fundamentów budynków oraz liczne fragmenty murów. Dzięki badaniom udało się zlokalizować pomieszczenie, w którym znajdowała się kuchnia i składnica ziemniaków, a także fundamenty pieca i komina.

Przeprowadzenie badań pozwoliło na odtworzenie przebiegu fundamentów budynków oraz komina fabrycznego. Wszyscy, którzy odwiedzą nasz Oddział po remoncie, będą mogli zapoznać się z rezultatami przeprowadzonych badań. Miejsca przebiegu odnalezionych fundamentów zabudowań fabrycznych zostały wkomponowane w istniejącą granitową powierzchnię dziedzińca.

Graficzne przedstawienie wyników badań georadarem

źródło: Sprawozdanie z wyników badań geofizycznych prowadzonych metodą GPR (georadar), na obszarze Oddziału Martyrologii Radogoszcz, przy ul. Zgierskiej 147w Łodzi

Uwzględnienie wyników badań georadarem w nowym planie zagospodarowania
źródło: Sprawozdanie z wyników badań geofizycznych prowadzonych metodą GPR (georadar), na obszarze Oddziału Martyrologii Radogoszcz, przy ul. Zgierskiej 147w Łodzi

WIELKA ZBIÓRKA EKSPONATÓW DLA RADOGOSZCZA

W związku z przebudową oraz zmianą ekspozycji w Oddziale Martyrologii Radogoszcz, poszukujemy nowych eksponatów i pamiątek dotyczących więzienia na Radogoszczu oraz Łodzi i regionu w okresie II wojny światowej.

Zainteresowani jesteście:

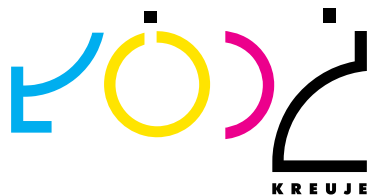
- pamiątkami po więźniach
- fotografiami
- dokumentami
- przedmiotami codziennego użytku.

Tym samym wszyscy darczyńcy staną się współautorami tego jakże ważnego przedsięwzięcia, przyczyniając się do upamiętnienia ofiar Radogoszcza i budowania historii miasta.

**WSZYSTKICH ZAINTERESOWANYCH
PROSIMY O KONTAKT:**

zbiory@muzeumtradycji.pl

42 655 36 66

**Muzeum
Tradycji
Niepodległościowych**
w Łodzi

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

Zrealizowano w ramach zadania pod nazwą
*Zabrał ich ogień... Piekło więzienia na Radogoszczu w świetle losów ludności
Kraju Warty w okresie II wojny światowej,*

dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.